

Klart språk i Norden

Titel:	Svenskt lagspråk i Finland?	
Forfatter:	Ann-Marie Malmsten, lagstiftningsråd, Justitieministeriet, Finland	
Kilde:	Klart språk i Norden, 2005, s. 59-63	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive	

© Netværket for sprognævnene i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Svenskt lagspråk i Finland?

Ann-Marie Malmsten, lagstiftningsråd, Justitieministeriet, Finland

Vem skriver de svenska författningstexterna i Finland, vad gör man för texternas språkliga kvalitet och vilka speciella problem är förknippade med det svenska lagspråket i Finland?

Alla lagar i Finland skall enligt landets grundlag stiftas och publiceras på både finska och svenska. Också förordningar och myndighetsföreskrifter skall utfärdas på bägge officiella språken. I praktiken är den svenska versionen en översättningsprodukt, men den slutliga författningen betraktas ändå inte som en översättning. Båda språkversionerna är nämligen autentiska, vilket betyder att den svenska författningstexten är ”gällande rätt” vid sidan om den finska texten. Författningarna publiceras i Finlands författningssamling som finns fritt tillgänglig i elektronisk form på www.finlex.fi.

Tvåspråkigheten innebär också att den svenska versionen av Europeiska unionens rättsakter används parallellt med den finska versionen. När ett direktiv skall genomföras i Finland använder översättarna i praktiken direktivets svenska version som hjälpmedel vid översättningen av lag- eller förordningstexten.

Årligen översätts ca 1 300 lagar och förordningar av varierande längd. En stor del av översättningsarbetet sköts av translatorsbyrån vid Statsrådets kansli. I arbetet deltar också frilansöversättare samt översättare som är anställda vid olika ministerier och myndigheter. De färdiga översättningarna granskas i allmänhet vid translatorsbyrån eller Justitieministeriets laggranskningsbyrå. Dessutom granskas alla lagtexter vid Riksdagen efter det att lagen har antagits. Granskarna är oftast jurister som är specialiserade på svenskt lagspråk. Deras främsta uppgift är egentligen att kontrollera att den svenska texten i sak överensstämmer med den finska, men de kan också göra språkliga ändringar i texten. Vid Justitieministeriets laggranskningsbyrå granskas också de finska författningsförslagen.

Vanligen översätts författningstexterna när det finskspråkiga förslaget är klart eller just innan den slutliga ordalydelsen slås fast. Under översättningsarbetet kan översättaren kontakta den som skrivit texten och få hjälp med tolkningen. Översättningsprocessen kan då i bästa fall fungera som ett första begriplighetstest – om översättaren inte förstår texten eller upptäcker att den är flertydig, kan den kanske göras klarare utgående från översättarens kommentarer. Alltid

är det här tyvärr inte möjligt. Ibland går det t.ex. av politiska orsaker inte längre att göra ändringar i en oklar text, och då måste också den svenska versionen vara oklar på motsvarande sätt.

Handboken Svenskt lagspråk i Finland

Alla som deltar i det här översättningsarbetet skall följa rekommendationerna i handboken Svenskt lagspråk i Finland, allmänt kallad Slaf. Handboken ges ut av Statsrådets svenska språknämnd, som är ett samordnande organ i frågor som gäller de statliga myndigheternas svenska språkbruk. I nämndens arbete och sammanträden deltar alla de jurister som granskar författningstexter samt dessutom några språkvårdare och översättare. Nämnden diskuterar och godkänner alla rekommendationer som publiceras i Slaf. Vem som helst kan ställa frågor till nämnden och ta initiativ till ändringar och kompletteringar när en ny upplaga av boken är under arbete.

Den första upplagan av Slaf kom ut 1986, och den fjärde omarbetade upplagan gavs ut i år. Inför varje ny upplaga har bokens innehåll setts över och moderniserats. De språkliga rekommendationer, skrivregler och ordlistor som ingår i Slaf har haft ett stort inflytande på lagtexterna under dessa år. Genom en rekommendation i 1998 års upplaga byttes t.ex. de föråldrade *stadgandena* i lagstiftningen ut mot *bestämmelser* eller *föreskrifter*.

Rekommendationen togs emot så väl att stadgandena genast försvann som genom ett trollslag ur all nyskriven lagtext. Genom 2004 års Slaf försågs laghänvisningarna med ett förtydligande *i*, och omedelbart började översättarna i enlighet med den nya rekommendationen skriva t.ex. *enligt 4 § i naturvårdslagen*.

Handboken vänder sig alltså främst till dem som översätter och granskar författningstexter. Genom att tonvikten i boken ligger på de speciella språkliga problem som uppstår vid översättning från finska till svenska, används den också i stor utsträckning av andra som arbetar tvåspråkigt med frågor som gäller juridik och förvaltning. Vi brukar också uppmana alla svenskspråkiga juridikstuderande att följa bokens rekommendationer när de skriver texter som grundar sig på gammal lagstiftning.

Modernt och omodernt lagspråk

Det sägs ofta att språket i de svenska lagarna i Finland är ålderdomligt, tungt och påverkat av finskan. Då måste man också komma ihåg att lagspråket har förändrats väldigt mycket under de senaste tjugo åren. Stora delar av den gällande lagstiftningen är av äldre datum och

skrivsättet i de äldre lagarna motsvarar inte alls dagens moderna lagspråk. I alla länder är det en utmaning att läsa och använda äldre lagtexter. De här lagtexterna kanske inte alls var dåliga när de skrevs, de har bara blivit omoderna i våra ögon.

Ett klart mål vid översättningen av nya lagförslag är dock att svenskan i Finland skall skilja sig så lite som möjligt från det rikssvenska lagspråket. Vi skall alltså enligt svensk modell skriva nutida, vårdad sakprosa utan ålderdomliga och kanslispråkliga drag. Exempel på välskrivna moderna finländska lagar är Finlands grundlag (731/1999) och språklagen (403/2003).

Det finska lagspråket har inte föråldrats i samma takt som det svenska, vilket innebär att de finska myndigheterna ofta kan lyfta in lagcitat i sina förvaltningstexter utan att citaten verkar störande ålderdomliga. När sådana texter skrivs för svenska kunder kan motsvarande svenska lagcitat inte som sådana lyftas in i texten, utan citaten måste moderniseras. Här ställs handläggarnas språkliga förmåga på prov, och för skribenter med finska som modersmål kan detta vara en nästan omöjlig uppgift.

Den finska textens inverkan

Tyvärr händer det lätt att den svenska språkversionen smittas av de långa meningar och komplicerade satsbyggnader som är typiska för det finska myndighetsspråket. Även om vi inte belastas av någon s.k. punktregel leder tidsbristen och det stränga kravet på överensstämmelse med finskan till att översättningarna inte alltid blir så bra som vi skulle önska.

När det gäller textens disposition samt planeringen och struktureringen av innehållet är vi helt beroende av våra finska skribenter. Allt detta är fastslaget när texterna kommer till översättning. Lagstiftningens kvalitet diskuteras mycket just nu också på finskt håll, och Justitiekanslern i Finland har sagt att lagarna i princip borde vara skrivna så att de är begripliga för varje medborgare som genomgått grundskolan. Det här målet uppnås naturligtvis inte, bl.a. därför att många lagar under årens gång har ändrats och kompletterats så mycket att de blivit alldeles för långa och svårbegripliga. Till viss del beror problemet enligt Justitiekanslern också på att handläggarna måste arbeta under alltför stor tidspress. Tilläggas kan förstås att samma tidspress också påverkar kvaliteten på översättningarna.

Läsare och mottagare

En av de mest omdiskuterade frågorna när det gäller författningstexter är vem de egentligen riktar sig till, och vem som skall kunna förstå dem. Bland mottagarna kan finnas såväl

medborgare, företag och organisationer som verkställande, övervakande och rättsskipande myndigheter. Den språkliga utformningen av paragraferna och hela lagtextens disposition är egentligen resultatet av en kompromiss, där man samtidigt försöker ta hänsyn till alla dessa grupper. De finska lagarna och förordningarna är i allmänhet längre och mer detaljerade än lagarna och förordningarna i Sverige, för de innehåller också sådana normer som i Sverige ingår i olika myndighetsföreskrifter. Också denna detaljrikedom bidrar till att göra texterna svåröverskådliga.

Ord och uttryck

En konsekvent och logisk användning av ord och uttryck, på båda språken, är viktig för tolkningen av författningstexten och för att hänvisningarna skall fungera på önskat sätt. Lagtextens nyckelord är alltså inte bara betydelsebärare, utan de har också en teknisk funktion när läsaren skall orientera sig i texten. Det här leder naturligtvis till en viss motvilja mot ordvariation vid översättningen och till en tendens att bibehålla vedertagna ord och uttryck trots att de kanske blivit ålderdomliga. I synnerhet skillnaderna mellan de vedertagna ord som sedan gammalt finns i vår lagstiftning och de nya ord som kommer in via EU:s rättsakter vållar huvudbry för både översättare och granskare.

I lagstiftningen förekommer naturligtvis också många samhällsföreteelser som är speciella för Finland och kanske saknar motsvarigheter i Sverige. Inom många sektorer, t.ex. arbetsliv, socialförsäkring och undervisning skiljer sig termerna från dem som används i Sverige. Också andra finlandismer som har sina rötter i det finlandssvenska allmänspråket kan förekomma som vedertagna lagtermer, och kan då vara svåra att utmönstra vid ändring av gällande lagar. Översättarna lägger naturligtvis ner stor möda på att välja termer som språkligt sett är så bra som möjligt, och kontaktar då ofta granskare och språkvårdare i besvärliga situationer.

Vem översätter lagspråket till klarspråk?

Medborgarna borde naturligtvis ha rätt till lagar och författningar som är skrivna i begriplig form, men stora delar av den äldre lagstiftningen uppfyller inte moderna krav på klarhet. Olika läsares förmåga att orientera sig i författningsdjungeln och att förstå lagtexter varierar också i hög grad. Därför är det viktigt att myndigheterna på sina webbplatser och på annat sätt informerar medborgarna och ger anvisningar och råd utgående från lagstiftningen. I det här arbetet finns det inga hinder för att tillämpa alla tänkbara klarspråksprinciper i full utsträckning.

Det är naturligtvis också viktigt att myndigheter och inrättningar av olika slag har personal som kan tolka lagstiftningen och har tid att svara på frågor och ge råd och hjälp när det behövs i enskilda fall. I Finland skall myndigheterna enligt språklagen kunna ge den här informationen både på finska och svenska. Informatörer, handläggare och språkvårdare har här en nyckelroll när det gäller att i tal och skrift uppväga de klarspråkliga brister som finns i lagstiftningen.

Litteratur

Svenskt lagspråk i Finland (2004). Redigerad av Henrik Bruun, Ann-Marie Malmsten och Sten Palmgren. 4 uppl. Statsrådets svenska språknämnd och Schildts Förlags Ab. ISBN 951-50-1423-9